

հողագործ հայերի հողային ստացուածքները անձեռնմխելի դարձնել, հայերի հողերը ազատել քրդերի և այլ թափառական ցեղերի յափշտակութիւնից:

Այդ յափշտակութիւնները առաջանում են մասամբ հայ ազգաբնակչութիւնից զանազան տեսակի տուրքեր առնելով և մասամբ ուղղակի կամայական ձևով, ինչպիսի հիմք էլ ունենան, թէկուզ ձևական: Այդ յափշտակութիւններին մասնակցել է հէնց նոյն իսկ ինքը տաճկական կառավարութիւնը, որը յաճախակի հայերի հողերը գրաւել է և յանձնել մահմեդականներին: Իսկ մինչդեռ թէկուզ այն շրջանակների մէջ անցկացրած հողային «Բարենորոգութիւնը», որ կըստիպէր թափառական քրդերին յարգանքով վերաբերուել դէպի Հայկական հողային ունեցուածքը, անկասկած կը յարուցանէր ընդդէմ տաճիկ կառավարութեան Հայաստանի ազգաբնակչեան հէնց այն տարրերը, որոնք վերջին տասնամիակում այնտեղ եղել են նորա գլխաւոր նեցուկը: Հասկանալի է, որ տաճիկաց կառավարութիւնը հափաղանց տհաճութիւնով կը ձեռնարկէր այդ բարենորոգութեան՝ որը Հայաստանում խաղաղութիւնը վերականգնելու ամենից անյոյստաձգելի միջոցներից մէկն է երևան գալիս:

Քաղաքական և սոցիալական բարենորոգութիւնները իրագործելու համար, որոնք զեռ կարող են Տաճկաստանը Ասիայում վերակենդանացնել, անհրաժեշտ է ամենից առաջ հաստատուն կազմ, որ ապահովի նորա ազգաբնակչութեանց իրական իրաւանց հաւասարութիւնը: Բայց Տաճկաստանի քաղաքակրթական տնտեսական հաւասարակշռութիւնը, նորա ասիական տիրապետութեանց ազգաբնակչութեան ազգային-կրօնական խայտաբղէտութիւնը և միջազգային դրութիւնը, որի մէջ գտնուում է Օտոմանեան կայսրութիւնը, յամենայն դէպս այդ տեսակ վերածնութեան հնարաւորութիւնը չափազանց կտակածելի են դարձնում: Ի. Օ. Լեվիից:

Ի նկատի առնելով սոյն յօդուածի կարեւորութիւնը՝ թարգմանեցինք «Русская Мысль» ամսագրի փետրվար համարից:

Վարդէն վարդապետ

ԻՍՍԼԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ

Ներսիսեան Թեմական Դպրանոցի վարչութիւնը մի գեղեցիկ միտք է յղացել, տօնել Ապրիլի 20-ին իւր երկարամեայ վաստակաւոր ուսուցիչ Ի. Յարութիւնեանի 25 ամեայ ուսուցչական և 30 ամեայ զրական գործնէութեան յօրեկեանը: Ի. Յարութիւնեանը ծնուել է 1863 թ. Ապրիլին թիֆլիսում*): Սկզբնա-

*) Կենսագրականը քաղեցինք «Հորիզոն» թերթից:

կան կրթութիւնը ստացել է Ձորաբաշի եկեղեցու դաւթում գըտնուող Գրիգոր Մատինեանի դպրոցում, ապա մտել է Ներսիսեան դպրոցի I դասարանը և աւարտել է VI դասարանի դասընթացը 1881 թ. կէս տարի նոյն դպրոցի VII մասնագիտական մանկավարժական դասարանում մնալուց յետոյ թողել է դպրոցը, մանկավարժութեան ուսուցիչ Առաքել Բահաթրեանի դպրոցից հեռանալու պատճառով, և զնացել է արտասահման 1883 թ.: Մտել է նախ Այդեմախի ուսուցչանոցը (պրոֆ. Վ. Ռայնի տեսչութեան ժամանակ) և ապա լսել է Լայպցիգի և Ենայի համալսարաններում փիլիսոփայական ֆակուլտետի պատմական ու մանկավարժական գիտութիւնները: Երկու կիսամեակ պարնպել է դործնական մանկավարժութեամբ Ենայի համալսարանի մանկավարժական սեմինարիայում ու վարժոցում: 1888 թ. վերջացնելով համալսարանական դասընթացը՝ վերադառնում է Թիֆլիս և ստանձնում է Ներսիսեան դպրանոցում հոգեբանութեան և տրամաբանութեան դասերը: Նոյն դպրոցում աւանդել է հայոց լեզու, հայոց և ընդ. պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն և գեոմաներէն:

Ուսանող ժամանակն արտասահմանից Ի. Յարութիւնեանը պարբերաբար աշխատակցել է Աբգար Յովհաննիսեանի ձեռքով հրատարակուող «Արձագանք» շաբաթաթերթին և Մ. Մամուրեանի «Արեւիկան Մամուլին» (Զմիւռնիայում): Արտասահմանից վերադառնալուց յետոյ նա երկար տարիներ շարունակ եղել է «Արձագանք» շաբաթաթերթի և ապա օրաթերթի, «Լուսնայ»-ի ու «Նոր-Դպրոց»-ի խմբագրութեան անդամ՝ զետեղելով այդ թերթերում բազմաթիւ մանկավարժական ու բանասիրական յօդուածներ: Աշխատակցել է պարբերաբար «Տարազ»ին, «Արշալոյս» օրաթերթին, «Ազգագրական Հանդիսին», Մոսկուայի «Գրական Հանդիսին» և այլ ամսագրերի ու թերթերի «Լորդ», «Բրիչ», «Մանկավարժ», «Ուսուցիչ» և այլ ստորագրութիւններով:

Երկար տարիների ընթացքում վարելով ուսուցչութեան ծանր և դժուարին պաշտօնը՝ միաժամանակ նա մասնակցութիւն է ունեցել և մեր հասարակական այլ ասպարէզներում: Նա եղել է հիմնադիր անդամ 1) «Լայպցիգի հայ ձեմարանական ընկերութեան», 2) «Կովկասի Հայ Դրողների ընկերութեան» 3) «Կովկասի հայ ուսուցիչների և վարժուհիների միութեան», 4) «Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկ.», 5) Կովկասի հայոց պատմական ընկ., 6) «Նոր մատենադարան» փոքրիկ հրատարակչական ընկ.:

Ներկայումս նա վարչութեան անդամ է: 1) «Լուկասեան Թանգարանի» 2) «Կովկասի հայ ուսուցչական միութեան», 3) «Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկ.», 4) «Կովկ. Հայոց Հրատարակչ. Ընկ.» (խմբագրական ժողովի), 5) «Նոր Դպրոց» մանկավարժ.

Թերթի և միևնույն ժամանակ պատմասիրանառու խմբագիրը Պատասխանատու խմբագիր է նաև «Հանրային մատենադարանի»:

Բացի ներսիսեան դպրոցից ուսուցչական պաշտօն է վարել Թիֆլիսի, Գայխանեան և Յովնանեան դպրոցներում, չորս տարի հոգաբարձութեան նախագահ է եղել Թիֆ. Համբարեցոց եկեղեց. ծխական դպրոցի: Նա եղել է Թիֆլիսի Թեմական դպրոցական խորհրդի անդամ: Երկու շրջան ամենամօտ մասնակցութիւն է ունեցել հայ ծխական և թեմական դպրոցների ծրագիրներ և կանոնադրութիւն կազմելու գործում, նախագահել է ընդհանուր ուսուցչական ժողովները, մասնակցել է էջմիածնում դպրոցական խորհրդակցութիւններին: Հայ դպրոցական կեանքում առաջին անգամ կազմակերպել է հեռաւոր և սիստեմատիկ դպրոցական ճանապարհորդութիւններ, կազմել է դասագրքեր՝ հոգեբանութեան և արեւելքի պատմութեան:

Բացի պարբերական մամուլի մէջ լոյս տեսած բազմաթիւ յօդուածներից, Ի. Յարութիւնեանի ինքնուրոյն կամ թարգմանական աշխատութիւնները, որոնք առանձին գրքերով լոյս են տեսել և որոնց մէջ մեծ տեղ են բռնում մանկավարժական բաժինը՝ սրանք են. 1. Հայոց գիրը (պսակած Իզմիրլեան ամբողջ մրցանակով), 2. Համառօտ տրամաբանութիւն, 3. Գերմանիայի մանկավարժ. բարձրագոյն հաստատութիւններ, 4. Ներսիսեան դպրոցի Լ դպրոցական ճանապարհորդութիւնը, 5. II ճանապարհորդութիւնը, 6. Աշակերտի յուշատետրը, 7. Իմ օրագիրը, 8. Ծաղկոց (մանկ. պարտէզ). 9. Զգացմունք. աշխարհ. «Վէրք Հայաստան»-ի մասին, 10. Ե. Սպիրի, կին վիպագիր, 11. Ստեփաննոս Պալասանեան, 12. Գէորգ Բարխուդարեան կենսագր. և քննադատական, 13. Լէօպոլդ Ֆօն Ռանդէ և հայոց պատմութիւնը, 14. Սանահին, 15. Գոշայ վանք, Գոշ Միխիթարի կենսագրութեամբ, 16. Թէ ճվքեր էին Վարդանաց դաստիարակները, 17. 1500 տարի առաջ (հայոց տառերի գիւտը), 18. Հոգեբանութիւն (վիպագրած), թարգմանութիւններ (գերմաներէնից), 19. Պետալոցցի, Լինհարդ և Գերտրուդ, 20. Ժան-Ժակ Ռուսօ, Էմիլ (թարգմ. ընդարձակ յառաջաբանով), 21. Հուքսլէյ՝ բնագիտութիւն, 22. Նաուման, Էրզրում, 23. Պրոֆ. Ռադցել տարերք ազգագրութեան, 24. Սպիրի, Վարդ Բեսլին, 25. Ուոենց Յովսէփ, 26. Այծարած Մօնի, 27. Ալպեան հովիւ, 28. Հայրենագրուդ, 29. Մ. Եոկայի, Ուրացողը, 30. Տնային բժշկարան, հրատ. բժ. Գ. Բարեանի I և II հատ. ամբողջ կէսը, 31. Ժան Ժակ Ռուսօ, Էմիլ. գիրք երկրորդ, 32. Հին արեւելքի քաղաքակրթութիւնը և հերոսական Յունաստան, 33. Լեման Հաուպտ, Հայաստանն երբեմն և այժմ, 34. Ա. Միւլլէր, Սաղադասիրական պատմականական գիրք,

Բազմաշխատ և վաստակաւոր ուսուցիչ պ. Իսահակ Յարու-

թիւնեանի այդքան արդիւնաւոր ուսուցչական, գրական, հասարակական գործունէութիւնը ի նկատի առնելով՝ Ներսիսեան դպրանոցի Յորելնական Յանձնաժողովն իրաւամբ իւր կողի մէջ ասում է. «Մեր անմխիթար իրականութեան մէջ պ. Յարութիւնեանի նման համեստ մշակները հազուագիւտ անձնաւորութիւններ են, որ տասնեակ տարիներ կարողանում են դիմանալ կամքի աննկուն ոյժով ամեն տեսակ աննպատ պայմանների, շատ յաճախ հալածանքների հասնող խոշընդոտների, դիմադրում են ոգևորում բարի գործի դադափարով և հասարակական պայքարի գիտակցութիւնը արտներում»:

Ի՞նչ աւելի քայքայ պարտականութիւն և վսեմ գործ քան մատաղ անմեղ սերնդի դաստիարակութիւնը, սակայն և ճրքան դասնութիւններ ու գրկանքներ, որ կապում են այդ աւեր գործի հետ յատուկ մեր կեանքի մէջ. դասնութիւններ, որքան շատ շարերին և շատ կարճ ժամանակամիջոցում յուսահատութեան են հասցրել դպրոցական-մանկավարժական աշխարհում: Շատերն են հրաւիրուել այդ վսեմ և փշոտ ասպարէզը, բայց քչերն են եղել կոշտած ծառայիլու: Այդ քչերից մէկն է պ. Ի. Յարութիւնեանը: Նա ասպարէզ է իջել կեանքով ու եռանդով լի, սիրել է իւր գործը և այդ սիրուն զոհ է բերել իւր մտաւոր կարողութիւնը, կամքի ոյժը և մարուր զգացմունքները. և այժօր, տասնեակ տարիների գործունէութեան բեռը ուսերին կանգնած է հասարակութեան առջ պարզեհ: Հասարակական այդպիսի գործիչների ամենամեծ մխիթարութիւնը գիտակցական երախտագիտութիւնն է. այդ նրանց արդար պահանջն է: Այդ պատճառով էլ Ներսիսեան Դպրոցի Հոգաբարձական և ուսուցչական մարմիններ որոշել են սոյն թուի ապրիլ ամսի 20-ին հրապարակական մի հանդէսով տօնել Դպրոցի և հասարակութեան վաստակաւոր և արժանաւոր մշակի մանկավարժական գործունէութեան 25-ամեակը և գրական գործունէութեան 30-ամեակը»:

Ազգիս վեհափառ Հայրապետն առանձին կոնդակով օրհնել է այս յիշաւի արդիւնաւոր գրական և դպրոցական արժանաւոր մշակին: «Արարատի»-ի խմբագրութիւնն էլ իւր կողմից մատուցանում է սրտազին շնորհաւորութիւններ մեղուածքան, վաստակաւոր գաղափարական Յորելեարին և ցանկանում պ. Ի. Յարութիւնեանին դեռ ևս երկար տարիներ շարունակելու իւր արդիւնաւոր գործունէութիւնը ուսուցչական և գրական ասպարիզում: Խմբագրութեան կողմից Յորելեարին ուղարկուեց շնորհաւորական հեռագիր և ներկայացուցիչ նշանակուեց «Արարատի» աշխատակից ուսուցիչ պ. Հ. Մուսայելեանը:

Բ. Վ. Ա.

Դժ մտաւ լսել զայնքոյ ի բոցայ ինքնածաղմ զմիմաւն ի զմիմաւն
զիսի զօմայ